ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра міжнародних економічних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ЕКСПОРТ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Виконала: здобувачка вищої освіти

ступеня бакалавра ОПП “Міжнародні економічні відносини”

спеціальності 292 “Міжнародні економічні відносини”

_____ _____Ладанай Лілія Богданівна

(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

_____ Науковий керівник д.е.н., проф. Копич Роман Іванович

(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Львів – 2026

АНОТАЦІЯ

Ладанай Л. Б. Експорт аграрної продукції України: виклики та можливості в умовах воєнного стану. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття вищої освіти ступеня "бакалавр" за освітньо-професійною програмою "Міжнародні економічні відносини" зі спеціальності "Міжнародні економічні відносини". – Львівський торговельно-економічний університет. Львів. 2026.

У роботі розглянуто засади, принципи та ключові тенденції розвитку міжнародної торгівлі, а також передумови розвитку експорту аграрної продукції України.

Проведено аналіз експорту аграрної продукції України в умовах воєнного стану, ключових показників експорту аграрної продукції України та оцінено вплив аграрного експорту на економіку України.

Обґрунтовано стратегічні напрями та перспективи розвитку аграрного експорту України в умовах воєнного стану, зокрема напрями подолання проблем розвитку аграрного експорту та перспективи розвитку аграрного експорту України.

Ключові слова: *міжнародна торгівля, зовнішня торгівля, експорт, аграрна продукція, воєнний стан.*

ANNOTATION

Ladanai L. B. Export of agricultural products of Ukraine: challenges and opportunities under martial law. – Manuscript.

Qualification work for higher education of Bachelor's Degree in educational and professional program "International Economic Relations" in the specialty "International Economic Relations". – Lviv University of Trade and Economics. Lviv. 2026.

The paper examines the foundations, principles and key trends in the development of international trade, as well as the prerequisites for the development of Ukrainian agricultural exports.

The analysis of Ukrainian agricultural exports under martial law, key indicators of Ukrainian agricultural exports, and the impact of agricultural exports on the Ukrainian economy are assessed.

The strategic directions and prospects for the development of Ukrainian agricultural exports under martial law are substantiated, in particular, the directions for overcoming the problems of agricultural export development and the prospects for the development of Ukrainian agricultural exports.

Keywords: *international trade, foreign trade, export, agricultural products, martial law.*

ЗМІСТ

ВСТУП..... 4
РОЗДІЛ 1. МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРЕДУМОВИ АГРАРНОГО ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ…….. 6
1.1. Засади, принципи та ключові тенденції розвитку міжнародної торгівлі…….. 6
1.2. Передумови розвитку експорту аграрної продукції України…… 12
Висновки до розділу……. 18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКСПОРТУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..……...……. 19
2.1. Ключові показники експорту аграрної продукції України ……. 19
2.2. Вплив аграрного експорту на економіку України …… 24
Висновки до розділу……. 29
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ……. 30
3.1. Напрями подолання проблем розвитку аграрного експорту …… 30
3.2. Перспективи розвитку аграрного експорту України…… 35
Виснови до розділу…….. 40
ВИСНОВКИ……... 41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….…... 44
ДОДАТКИ…….…… 50

ВСТУП

Актуальність теми. Дослідження експорту аграрної продукції України в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальним, оскільки аграрний сектор залишається одним із ключових джерел валютних надходжень та економічної стійкості держави. Війна суттєво вплинула на виробництво, логістику та зовнішню торгівлю сільськогосподарською продукцією через руйнування інфраструктури, блокування транспортних шляхів, зростання витрат на перевезення та підвищення ризиків для експортерів.

Водночас нові умови створюють і додаткові можливості для диверсифікації експортних маршрутів, розширення присутності української продукції на ринках країн ЄС та інших регіонів світу, розвитку переробної промисловості та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору. Аналіз викликів і можливостей експорту аграрної продукції дозволяє визначити ефективні механізми підтримки галузі, забезпечення продовольчої безпеки та зміцнення експортного потенціалу України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Метою роботи є аналіз експорту аграрної продукції України в умовах воєнного стану. Виходячи з мети, сформульовано такі **завдання дослідження**:

- вивчити засади, принципи та ключові тенденції розвитку міжнародної торгівлі;
- розглянути передумови розвитку експорту аграрної продукції України;
- провести аналіз ключових показників експорту аграрної продукції України;
- оцінити вплив аграрного експорту на економіку України;
- розглянути напрями подолання проблем розвитку аграрного експорту;
- обґрунтувати перспективи розвитку аграрного експорту України.

Об’єктом дослідження є експорт аграрної продукції України в умовах воєнного стану. **Предметом дослідження** є вплив аграрного експорту на економіку України та обґрунтування перспектив розвитку аграрного експорту України в умовах війни.

З метою оптимізації обробки великих обсягів текстових і цифрових даних у роботі було залучено інструменти штучного інтелекту (зокрема, ChatGPT та Claude). Сфера їхнього застосування мала виключно допоміжний та технічний характер: систематизація джерел, формально-логічна перевірка викладу матеріалу та первинна структурна обробка інформації. Формулювання концепції, глибокий аналіз даних і підсумкові висновки є виключно авторським доробком.

Вибір сукупності **методів та прийомів** дослідження обґрунтовано специфічними характеристиками об’єкта та предмета дослідження і поставленими завданнями.

Для цього у роботі використано:

- історичний метод для вивчення засад, принципів та ключових тенденцій розвитку міжнародної торгівлі;

- методи аналізу та синтезу для з’ясування передумов розвитку експорту аграрної продукції України;

- методи аналізу та порівняння для розгляду ключових показників експорту аграрної продукції України;

- кореляційно-регресійний аналіз для оцінювання впливу аграрного експорту на економіку України;

- метод конкретизації для обґрунтування перспектив розвитку аграрного експорту України;

- загальнонауковий підхід для розгляду питань загального змісту та вивчення наукових джерел.

Інформаційною базою дослідження є наукові публікації вітчизняних та іноземних вчених, матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Земельного фонду України, AgroNews, UkraineInvest, джерела мережі Інтернет.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків, переліку використаних джерел. Основний зміст роботи викладений

на 37 сторінках комп’ютерного набору, містить 2 таблиці, 12 рисунків і 5 додатків.

РОЗДІЛ 1
МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРЕДУМОВИ АГРАРНОГО ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ

1.1. Засади, принципи та ключові тенденції розвитку міжнародної торгівлі

Зовнішньоекономічна, зокрема експортна діяльність є важливою для будь-якої країни, оскільки вона сприяє розвитку економіку та покращенню добробуту населення. Серед основних причин, чому країні потрібен експорт, можна назвати такі. По-перше, надходження валютних коштів – продаж товарів і послуг за кордон приносить іноземну валюту, яку країна може використовувати для закупівлі необхідних товарів та обладнання. По-друге, економічне зростання, коли експорт збільшує обсяги виробництва, що сприяє розвитку підприємств і всієї економіки. По-третє, створення робочих місць, коли підприємства виробляють більше продукції для експорту, їм потрібні нові працівники. По-четверте, підвищення конкурентоспроможності, тобто вихід на міжнародні ринки змушує виробників покращувати якість товарів і впроваджувати нові технології. По-п’яте, збільшення доходів держави, коли успішні підприємства сплачують більше податків, що наповнює державний бюджет. По-шосте, зміцнення міжнародних зв’язків, тобто торгівля з іншими країнами сприяє економічному співробітництву та розвитку стабільних партнерських відносин.

Для України експортна діяльність залишається особливо важливою, так як значну частину доходів наша країна отримує від продажу за кордон сільськогосподарської продукції, металів, ІТ-послуг та інших товарів або послуг.

Стисло зупинимося на розгляді теоретичних обґрунтувань міжнародної та зовнішньої торгівлі. Існує декілька основних теорій експорту та

міжнародної торгівлі, які пояснюють, чому країни продають товари за кордон (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Розвиток теоретичних засад, що обґрунтовують важливість міжнародної, зовнішньої торгівлі та експортної діяльності.

Джерело: складено за: [41; 42; 43; 44; 45]

1. Теорія абсолютних переваг (автор: А. Сміт). Ця теорія стверджує, що країна повинна експортувати ті товари, які вона може виробляти ефективніше та дешевше, ніж інші країни [46]. Приклад: якщо країна може вирощувати зерно значно дешевше, ніж це можуть робити інші країни, їй доцільно і вигідно експортувати зерно.

2. Теорія порівняльних переваг (автор: Д. Рікардо). Навіть якщо країна не відзначається абсолютною перевагою, вона має спеціалізуватися на тих товарах, де її витрати стають відносно нижчими [42; 43]. Приклад: країна може вигідно продавати товар на експорт, виробництво якого потребує меншу кількість ресурсів порівняно з іншими товарами.

3. Теорія факторних переваг (автори: Е. Хекшер та Б. Олін). Країна експортує ті категорії товарів, для виробництва яких вона має найбільше ресурсів (тобто землі, праці, капіталу) [41; 44]. Приклад: країна має родючі землі, відповідно експортує сільськогосподарську продукцію.

4. Теорія життєвого циклу продукту (автор: Р. Вернон). Нові товари спочатку виробляються та продаються в країні, яка їх розробила, а далі їх виробництво переноситься на території інших країн, звідки вони потім експортуються [44].

5. Теорія конкурентних переваг (автор: М. Портер). Успіх експорту залежний не лише від певних традиційних ресурсів, а й від інноваційних рішень, технологій, якості управлінських процесів та конкуренції в межах країни [45].

6. Нова теорія міжнародної торгівлі (автори: серед основних розробників П. Кругман). Теорія пояснює, що країни можуть експортувати подібні товари завдяки ефекту масштабу та спеціалізації виробництва [43].

Сьогодні міжнародна торгівля продовжує розвиватися під впливом світових тенденцій, зокрема:

- Митно-тарифна політика та протекціонізм. Нові мита, приміром, запроваджені з боку США, спровокували виклик глобальним ланцюгам постачання та позначилися на динаміці світового ВВП [3].

- Продовольча безпека. Світові ціни на продовольство зазнають коливань через вплив змін клімату та попиту [11].

- Економічний ріст. МВФ прогнозував зростання світової економіки на 3,2%, де локомотивами стали економіки Китаю (зростання на 6,3%) та Індії (5,6%) [32].

П. Юр’єва розглядає форми міжнародної торгівлі у поєднанні двох аспектів: економічний зміст та організаційне втілення. Щодо першого аспекту, то під ним розуміється функціонально-цільова орієнтація, зокрема та, яка втілюється у процесі реалізації порівняльних переваг, оптимізування витрат у межах глобального ланцюжка створення вартості, пошуку та освоєння нових ринків, допуск до нових ресурсів або технологій. Другий аспект передбачає конкретний спосіб, тобто механізм вираження економічного змісту, зокрема пряме або опосередковане постачання, використання електронної платформи, діяльність в межах спільного підприємства (рис. 1.2).

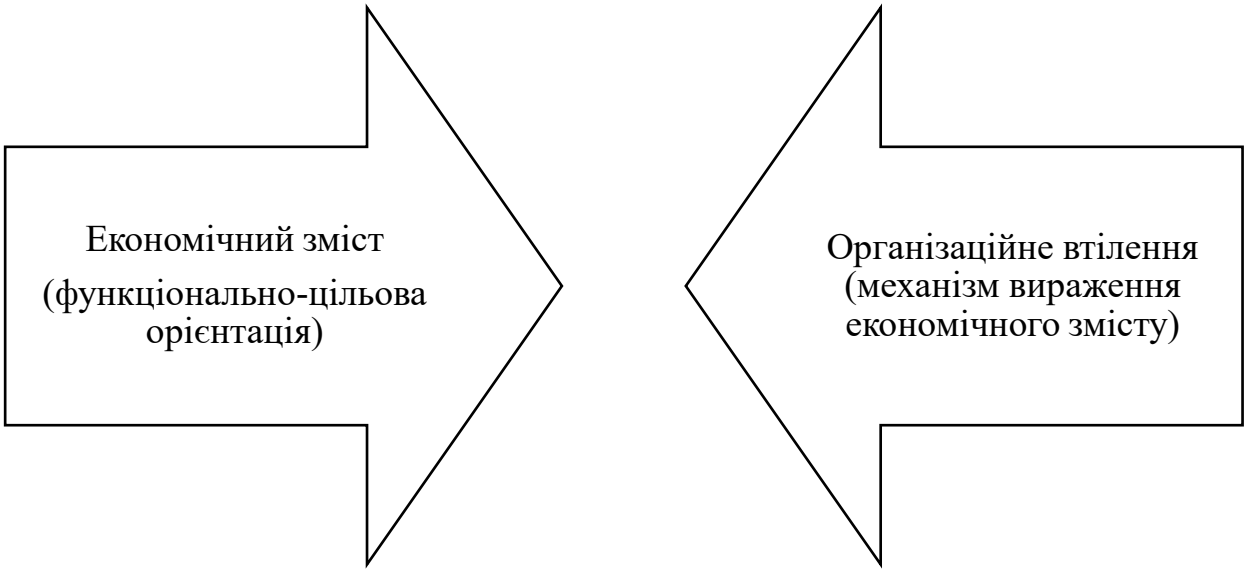

Рис. 1.2. Економічно-організаційні аспекти форм міжнародної торгівлі

Джерело: складено за: [40]

Отже, основні аспекти міжнародної торгівлі, на нашу думку, охоплюють ключові складові, які визначають правила та ефективність ведення бізнесу за кордоном: організаційні методи, економічні методи, нормативне регулювання, логістику і фінанси.

Також автор розглядає форму міжнародної торгівлі у вигляді трьох взаємопов'язаних елементів [40, с. 397]:

- суб'єктно-об'єктний склад, тобто суб'єкти, які як інституції або особи безпосередньо здійснюють міжнародний товарний обмін та об'єкти, що є предметом міжнародних торговельних операцій;

- організаційний механізм як ядро, що відображає технологію здійснення міжнародної торговельної угоди з точки зору способу організації операції, використовуваної логістичної та фінансової схеми, ступінь інтеграції із суміжними процесами;

- правовий режим, що формується під впливом норм національного законодавства країн-учасниць міжнародної торгівлі, міжнародних угод та чинних корпоративних стандартів та положень контрактного права (рис. 1.3).

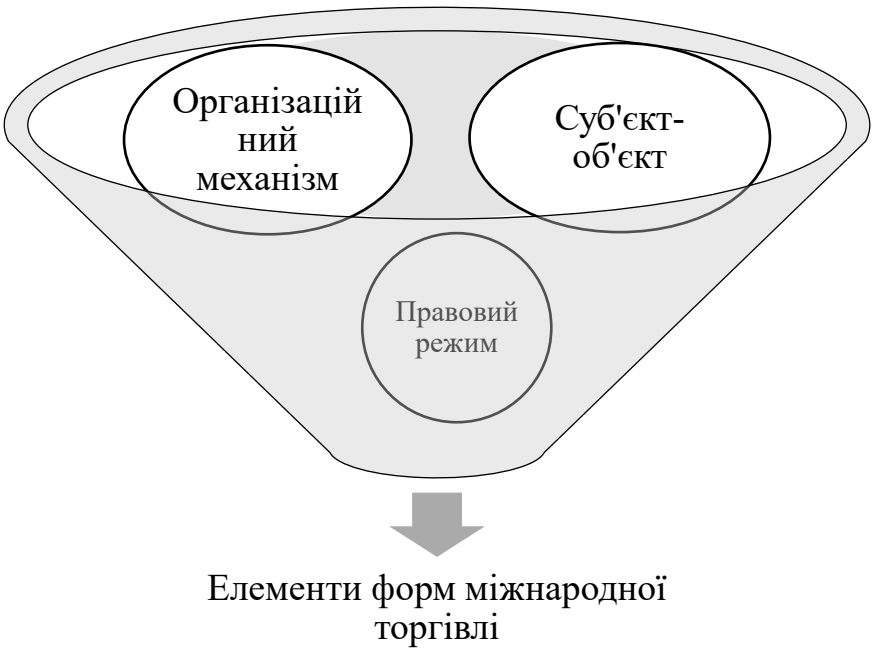

Рис. 1.3. Елементи форм міжнародної торгівлі

Джерело: складено за: [40]

М. Савченко, Є. Приймак та І. Гавриш наголошують, що міжнародне співтовариство на сьогодні згенерувало низку принципів, на яких формується та реалізується міжнародна торгівля [31, с. 42]:

- суверенна рівність, самовизначення націй, недопущення дискримінації і невтручання у внутрішні справи інших країн;

- суверенне право кожної країни на вільну торгівлю з іноземними партнерами;

- сприяння зміцненню мирних відносин між країнами через економічний розвиток і соціальний прогрес;

- вплив міжнародної торгівлі на розвиток регіональних економічних об’єднань, сприяння економічному співробітництві між країнами;

- дотримання правил міжнародної торгівлі;

- взаємовигідність режим найбільшого сприяння у міжнародній торгівлі;

- доступу на ринки і вигідності цін для розширення та розвитку міжнародної торгівлі;

- використання досягнень міжнародного поділу праці згідно потреб та інтересів країн-учасниць;

- зростання ролі міжнародних установ для підтримки експорту країн, що розвиваються, для прискорення їхнього економічного зростання;

- подолання впливу внутрішньоконтинентального положення для країн, що не мають виходу до моря тощо.

Міжнародна торгівля розглядається на різних рівнях абстракції [40, с. 398]:

- Вужчий контекст: організаційно-правова та тактична площина міжнародної торгівлі.

- Ширший контекст: структурно-стратегічна та макроекономічна площина міжнародної торгівлі (рис. 1.4).

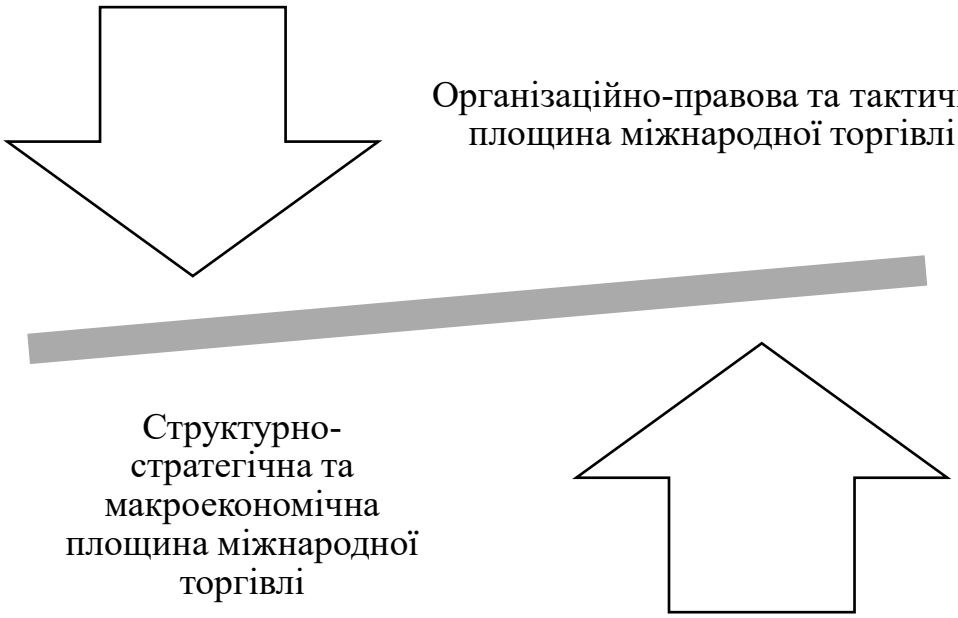

Рис. 1.4. Рівні абстракції міжнародної торгівлі

Джерело: складено за: [40]

Щодо вузького розуміння форми міжнародної торгівлі, то йдеться про певний визначений спосіб, механізм або інструмент, шляхом використання якого реалізується міжнародна торговельна угода – рівень практичної

реалізації угоди. До характеристик цього контексту відносять нормативність, юридичну термінологію, тактичність, орієнтацію на оптимізацію операційних витрат та ризиків, статистичний облік. Стосовно широкого розуміння форми міжнародної торгівлі, то це ускладнена соціо-економічна та організаційно-інституційна система підтримки світового товарного обміну [40].

Науковці стверджують, що на перспективах міжнародної торгівлі позначатимуться процеси глобалізації та деглобалізації. Глобальні зміни продовжують впливати на динаміку і тренди розвитку міжнародної торгівлі, зокрема геополітичні трансформації, економічні кризи або нестабільність, інновації та технології, культурні тенденції, конфлікти та військові дії справляють значний вплив на торговельну політику, що реалізовується державами, та на структуру альянсів. Серед ризиків, що виникають через зміну альянсів та еволюцію торговельної політики, виділяють: потенційні зміни торговельної політики, геополітичну нестабільність, порушення ланцюгів постачання, ризик доступу до ринку тощо. Динамічні зміни у глобальної політиці висувають вимоги для держав та міжнародних організацій щодо стійкості до викликів шляхом розроблення стратегії використання нових можливостей [37, с. 50].

Отже, міжнародна торгівля розвивається на засадах суб'єктно-об'єктної інтеграції, використання організаційного механізму та відповідного правового режиму як національного, так і міжнародного рівнів. На світовому рівні використовуються сформовані положення, на яких базуються міжнародні торговельні операції.

1.2. Передумови розвитку експорту аграрної продукції України

Науковці ЛТЕУ приділяють увагу вивченню питань, пов'язаних із дослідженням тенденцій міжнародної торгівлі та експортної активності України зокрема. Ю. Полякова, О Шайда, М. Миронова переконують, що на теперішній час міжнародна торгівля є доволі динамічною, що обумовлено

швидкими темпами розвитку окремих країн, застосуванням сучасних досягнень науково-технічного прогресу, використанням інформаційно-комунікаційних технологій, поглибленням процесів спеціалізації і на міжнародному рівні [29, с. 95]. Враховуючи це, уряди багатьох країн світу успішно розробляють та реалізують політику просування експорту для забезпечення економічного зростання.

Слід окремо наголосити, що сьогодні міжнародна торгівля розвивається також у контексті сталого розвитку. Країни активно адаптують правила імпорту та експорту, інтегруючи екологічні стандарти та Цілі сталого розвитку для зменшення вуглецевого сліду і збереження довкілля. Сьогодні принцип екологізації в міжнародній торгівлі має забезпечувати більш екологічно чистий і сталий розвиток, сприяючи збереженню природних ресурсів та зниженню негативного впливу на навколишнє середовище [16]. Вітчизняні вчені пропонують продовжувати заохочувати соціально відповідальні міжнародні корпорації до реаілазції Цілей сталого розвитку, контролювати екологічність процесу торгівлі товарами та послугами, проводити пропаганду торгівлі товарами, які створюються внаслідок переробки вже використаних раніше [38].

Відзначимо, що екологізація та експорт сьогодні пов’язані як ніколи раніше: вимоги до захисту довкілля перетворилися на ключові торговельні правила. Експорт товарів, вироблених за старими брудними технологіями, стає практично неконкурентоспроможним на світовому ринку (рис. 1.5). Такий зв’язок реалізується через ці чинники:

- Транскордонне вуглецеве регулювання, коли експортери товарів із високим вмістом вуглецю (метали, добрива, цемент) повинні сплачувати додаткові мита за викиди CO_2. Це безпосередньо позначається на ціні українського експорту, приміром сталі до ринків ЄС [4].

- Екологічні стандарти та сертифікація. Сучасний Європейський зелений курс передбачає вимоги повної прозорості від постачальників. Покупці на

ринку цікавляться вуглецевим слідом продукту, методами утилізації відходів та напрямами використання відновлюваної енергії [39].

- Нові ринкові можливості. Продукція з високим ступенем екологічності, що виготовлена з дотриманням принципів циркулярної економіки (екодизайн, переробка), має пріоритетний доступ на сучасні ринки [10].

- Інвестиційна привабливість. Сучасні іноземні інвестиції та програми кредитування, зокрема від ЄБРР, спрямовуються, як правило, на зелену модернізацію підприємств-експортерів [8].

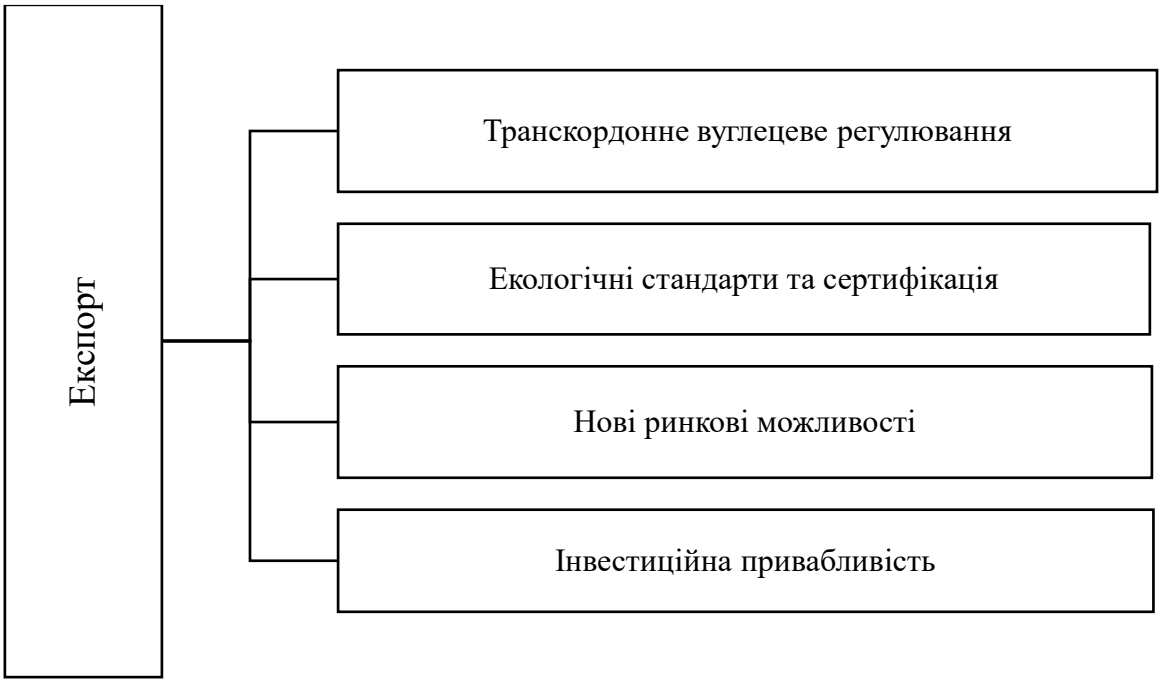

Рис. 1.5. Зв’язок екологізації та експорту

Джерело: складено за: [4; 8; 10; 39]

Сучасна товарна структура міжнародної торгівлі організовується під дією наявних конкурентних переваг, відмінності залежні від двох груп чинників. До першої групи входять природні конкурентні переваги, зокрема природно-географічні чинники. Друга група (соціально-економічні) охоплює набуті конкурентні переваги, що визначаються науково-технічним і економічним рівнем розвитку; структурою, масштабами і серійністю

виробництва; виробничою та соціальною інфраструктурою; обсягами науково-дослідницьких робіт [31, с. 44].

Набір конкурентних переваг сьогодні формується не завдяки наявності унікальних ресурсів, а завдяки постійному оновленню, інноваційності, стратегічній гнучкості та орієнтації на створення цінності для споживача. Відповідно сучасні конкурентні переваги відзначаються багатовимірним характером [30, с. 93]:

1. Технологічні переваги, що втілюються у здатності до інноваційної діяльності, керуванні великими даними, використанні цифрових платформ і аналітичних підходів.

2. Організаційні переваги, що включають гнучкість бізнес-процесів, децентралізовані системи управління, швидкі рішення в критичних умовах.

3. Культурні та репутаційні переваги, що охоплюють довіру до бренду, стабільність комунікацій, соціальну відповідальність.

4. Маркетингові переваги як здатність будувати персоналізований досвід споживання, використання сучасних омніканальних стратегій, побудова клієнтоорієнтованих моделей співпраці.

Сучасні конкурентні переваги аграрного експорту України базуються на унікальному природно-ресурсному потенціалі, низькій собівартості виробництва та швидкій цифровізації сектору. Загалом, на нашу думку, всі конкурентні переваги вітчизняного аграрного експорту можна розділити на кілька стратегічних груп (рис. 1.6):

1. Природно-географічні переваги.

- Земельний фонд. Україна має значні площі родючих чорноземів (понад 30 млн га ріллі), що кількісно перевищує показники окремих найбільших аграрних країн Європи [22].

- Кліматичні умови. Вдале поєднання температурних режимів та опадів дозволяє ефективно продукувати широкий спектр культур (зернові, олійні, бобові) [22].

- Географічна близькість до ринків. Стратегічне географічне розташування на перетині торговельних шляхів надає безпосередній доступ до ринку ЄС, а також відносно швидке логістичне плече до країн Близького Сходу та Північної Африки [25].

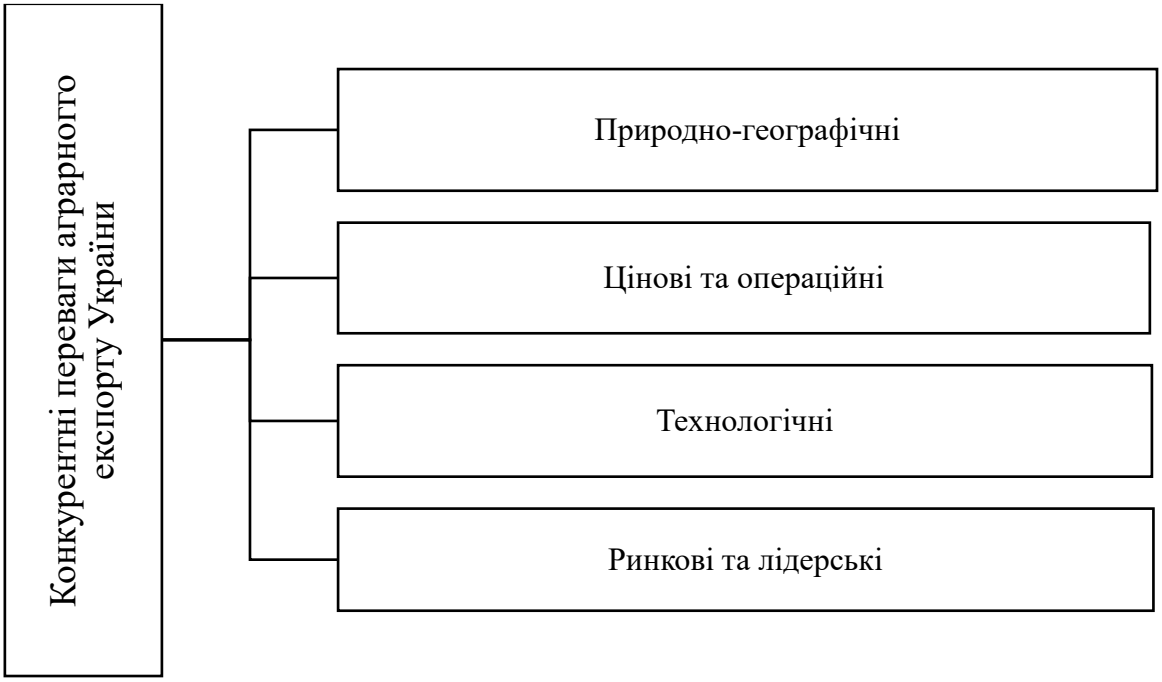

Рис. 1.6. Сучасні конкурентні переваги аграрного експорту України

Джерело: складено за: [22; 24]

2. Цінові та операційні переваги.

- Низька собівартість. Завдяки масштабам виробництва присутніх на ринку великих агрохолдингів та оптимізації витрат, вітчизняні культури, зокрема зерно та олія мають невисоку собівартість.

- Ефективність великих господарств. Вертикальна інтеграція компаній дозволяє здійснювати контроль за всім циклом, починаючи від вирощування і завершуючи терміналами та експортним трейдингом.

3. Технологічні переваги.

- Цифровізація виробництва. Вітчизняний аграрний сектор є передовим із впровадження інновацій. Понад 37% аграрних виробників використовують супутниковий чи дроновий моніторинг полів, а 23% – ГІС-інструменти [24].

- Точне землеробство. Системи автоматичного керування технікою, диференційоване внесення добрив та ІТ-платформи для управління фермами істотно підвищують рівень врожайності на фоні зниження витрат.

4. Ринкове позиціонування та лідерство.

- Світове домінування в нішах. Україна займає посідає 1-ше місце у світі за експортом соняшникової олії, а також входить до п’яти світових експортерів кукурудзи, пшениці, ріпаку та ячменю [19].

- Інтеграція в ЄС та диверсифікація. Режим вільної торгівлі з ЄС поєднується з відкриттям нових глобальних ринків, приміром експорт гороху та інших культур до Китаю [24].

Історично конкурентоспроможність України будувалася на ресурсно-орієнтованій моделі (експорт сировини). Історичний розвиток експорту аграрної продукції України можна охарактеризувати як поступове перетворення країни на одного з провідних постачальників продовольства на світовому рівні. Завдяки значним територіям і площам родючих чорноземів Україна, починаючи ще з XIX століття була експортером зернових культур до європейських країн, використовуючи чорноморські порти.

Як засвідчує економічна історія, протягом радянського періоду аграрне виробництво було вбудованим до загальної економічної системи, операції у зовнішній торгівлі реалізовувалися централізовано. Після здобуття Украною незалежності у 1991 році аграрний сектор, як і інші сектори, пережив досить складний етап трансформування, що супроводжувався зниженням обсягів виробництва та скороченням експортних поставок.

Вже починаючи з 2000-х років, завдяки проведеним земельним реформам, певній технологічній модернізації системи аграрного виробництва та залученню інвестиційних коштів, експорт аграрної продукції почав швидко зростати. Тоді Україна стала одним із найбільших міжнародних експортерів такої продукції, як пшениця, кукурудза, ячмінь, соняшникова олія.

Після підписання у 2014 році значного програмного документу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відбулося розширення доступу вітчизняної

аграрної продукції на європейський ринік та диверсифікація напрямів експортної діяльності. У той же час повномасштабна війна від 2022 року сформувала значні труднощі для міжнародних поставок через блокування морських портів і руйнування об’єктів логістичної інфраструктури. Але навтіь незважаючи на це, наша країна адаптовувала експортні маршрути, збільшувала масштаби використання залізничного та автомобільного транспорту, а також зберегла ключові позиції на світовому аграрному ринку.

Таким чином, розвиток експорту аграрної продукції України пройшов шлях від регіонального постачальника сільськогосподарської сировини до одного з ключових учасників світової продовольчої торгівлі, що має важливе значення для економіки країни та глобальної продовольчої безпеки.

Висновки до розділу

Міжнародна торгівля – це система товарно-грошових відносин, що охоплює обмін товарами, послугами та капіталом між суб’єктами господарювання різних країн. Міжнародні торговельні операції реалізують для подолання обмеженості національних ресурсів, підвищення економічної ефективності та задоволення глобального попиту. Сучасна міжнародна торгівля фокусується на цифровізації, диверсифікації логістики та переході до екологічних стандартів.

Аграрний експорт є головною рушійною силою економіки України. Він забезпечує бюджетні надходження, стабілізує національну валюту та слугує ключовим джерелом валютної виручки, що критично важливо для фінансової стійкості держави. Сучасні конкурентні переваги аграрного експорту України: природно-географічні, цінові та операційні, технологічні, ринкові та лідерські.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ЕКСПОРТУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Ключові показники експорту аграрної продукції України

Аграрний сектор, так само як і будь-який інший, відчув вплив повномасштабної війни, що змінило його потенціал, беручи це уваги можна погодитися, що подальше відновлення потребуватиме доволі тривалого часового періоду. На теперішньому етапі виробники аграрної продукції продовжують ефективно працювати у дуже складних умовах, забезпечують стійкість аграрного сектору на рівні стратегічного вектора розвитку національної економіки, а також продовольчу безпеку країни шляхом постачання продукції на міжнародні ринки.

Згідно статистичних даних у 2025 р. загальний обсяг виробництва аграрної продукції в Україні понизився на 6,8 % порівняно з попереднім. Так, виробництво рослинництва впало на 7,5 %, а тваринництва – на 4,1 %. Сфера рослинництва розвивалася під впливом несприятливих погодних умов, так як окремі види, зокрема зернові та олійні культури збиралися пізніше порівняно з 2024 роком. 2025 рік також показав кризові явища у тваринництві, передусім поголів’я великої рогатої худоби скорочувалося. В результаті в Україні мало місце скорочення виробництва молока, але водночас воно стало важливим напрямом розвитку бізнесу. Відбувалося переміщення аграрних підприємств зі східних і північно-східних областей до центральних та західних [27].

Аграрна галузь в Україні розвивалася в умовах поглиблення євроінтеграції. Зокрема, країна продемонструвала прогрес в певних сферах аграрного виробництва, перероблення та виробництва продуктів харчування, контролю за безпекою і якістю продукції, запровадження санітарних та фітосанітарних норм, у той же час розпочав роботу Державний аграрний реєстр.

Також експерти наголошують, що Україна в 2025 році показувала належний ступінь продовольчої самодостатності. Хоча, навіть беручи до уваги загальну позитивну динаміку, слід констатувати, що продовольча безпека стає вразливою під дією воєнних ризиків через втрати врожаю, порушення логістичних схем, знищення об'єктів виробничої та енергетичної інфраструктури, особливо актуально це для аграрних виробників, що знаходяться на прифронтових територіях. Але Україна продовжує модернізувати системи управління продовольчими ризиками, удосконалювати логістику та розвивати партнерство з європейськими інституціями.

Отже, російсько-українська війна істотно впливає на формування та розвиток потенціалу аграрної галузі. Виробники аграрної продукції працюють в ускладнених умовах, відновлення роботи потребуватиме як вагомих ресурсів, так і тривалого часу.

Стосовно експорту галузі, то у 2025 році Україна змогла відправила за межі країни продукції аграрного промислового комплексу на загальну суму 22,7 млрд дол. США, але порівняно з 2024 р. експортна активність уповільнилася та експорт зменшився на 9 %. Стратегічно освоєння нових ринків надають змогу аграріям компенсувати втрати та розширювати присутність вітчизняної аграрної продукції на міжнародному рівні. Так, Україна змогла відкрити 22 нових експортних ринків для продукції тваринного та рослинного походження. Так, українські експортери набули доступ до 386 торговельних напрямів [27].

Загалом вартісні обсяги експорту товарів з 2017 по 2021 рік зростали, що доводить зміцнення експортного потенціалу України. Обсяг аграрної продукції також зростав протягом 2017-2021 рр. та знизився у 2022-2023 рр. і почав зростати у 2024 році (рис. 2.1).

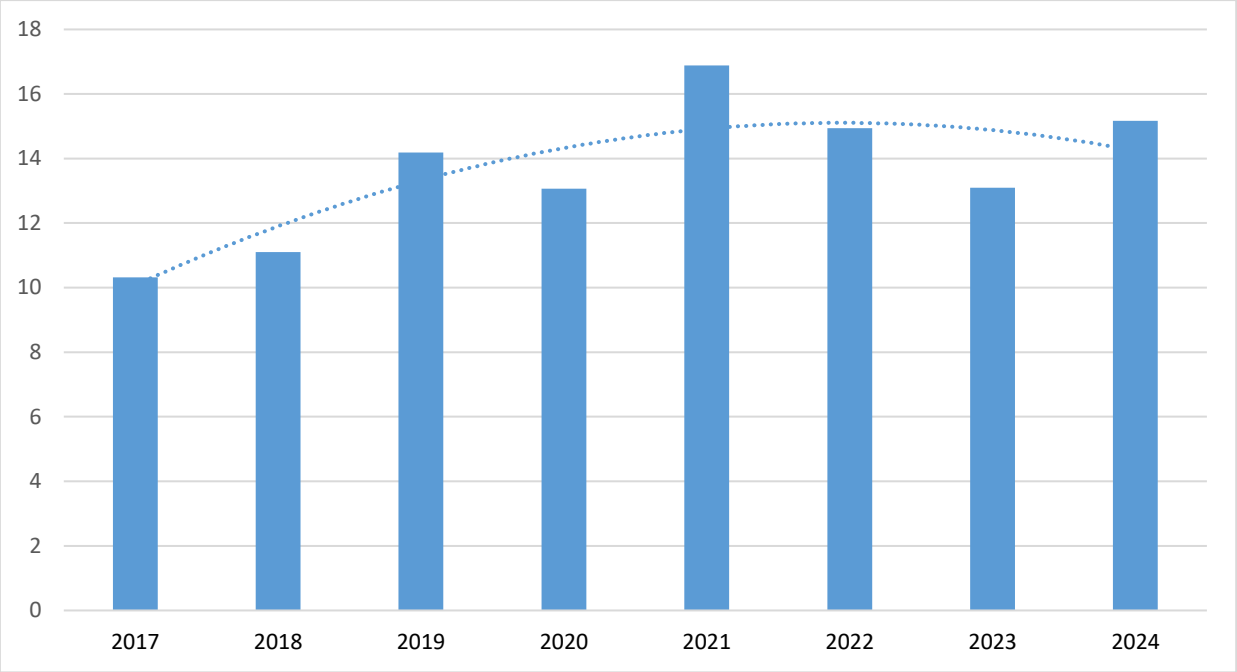

Рис. 2.1. Обсяги експорту сільськогосподарської продукції, млрд дол США.

Джерело: складено за: [21; 26]

Сільськогосподарська продукція є вагомою у розвитку експортного потенціалу країни, що доводить аналіз структури і динаміки експорту. Навіть в умовах існування негативних політико-економічних факторів, спостерігається відновлення сільськогосподарського виробництва і адаптування аграрного бізнесу до поточної ситуації. Відзначать позитивні зрушення, такі як поступове збільшення темпів експорту зернових, але це ще не повноцінне відновлення позицій вітчизняного зерна на світовому ринку [17].

Отже, питома вага сільськогосподарської продукції у загальному обсязі експорту товарів відображала тренди розвитку експорту загалом. Так, у 2017 році – 23,77%, а у 2024 році – 36,35% (рис. 2.2).

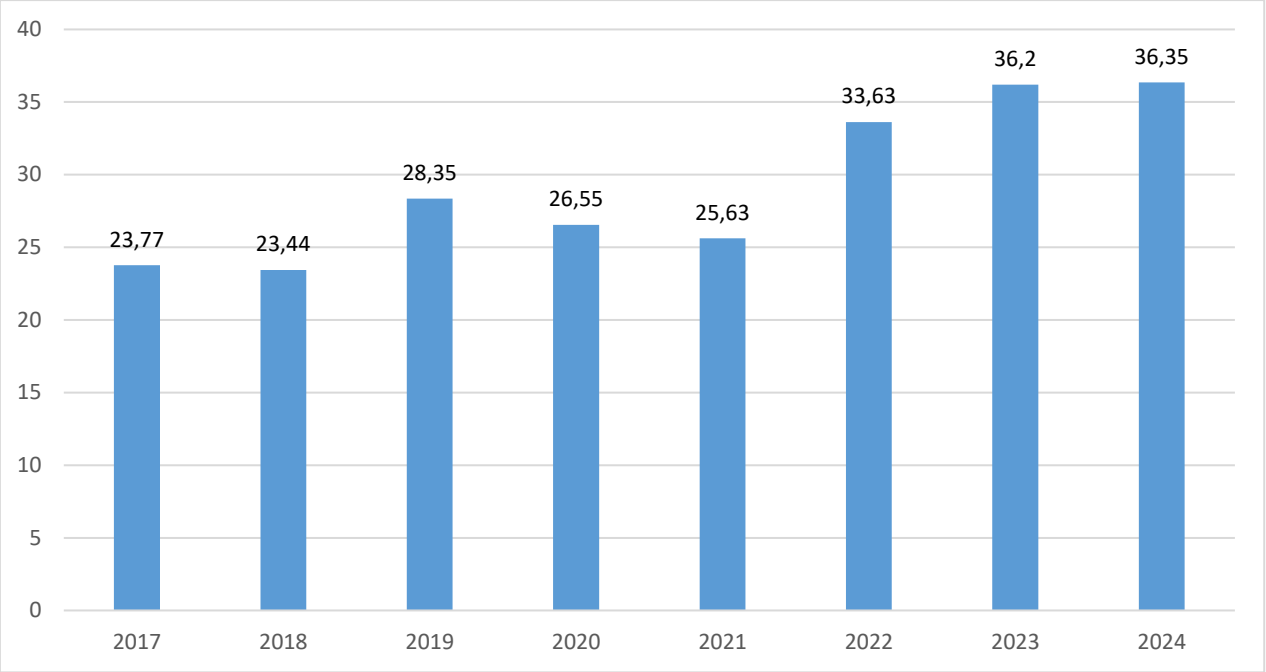

Рис. 2.2. Питома вага експорту сільськогосподарської продукції у загальному обсязі експорту (група 1 та 2), %.

Джерело: складено за: [21; 26]

Відразу після початку пандемії COVID-19 спостерігалися незначні коливання експорту аграрної продукції. В умовах повномасштабного вторгнення протягом 2022-2024 рр. частка аграрної продукції показувала зростання та знаходилася у коридорі 33%-36% від загального обсягу експорту товарів. Як зазначають науковці, це доводить потужність сільського господарства на фоні того, що інші галузі національного господарства показали значне падіння [12, с. 99].

Загалом тенденція зростання протягом 2017–2021 років притаманна для всіх показників розвитку аграрної галузі, зокрема обсяг експорту товарів, валовий збір, посівні площі, обсяги зовнішньої торгівлі аграрної продукцією. Але держава зберегла позицію ключового гравця на міжнародному аграрному ринку, тому що обсяги експорту аграрної продукції не продемонстрували значного скорочення порівняно з іншими товарами. Об’єктивно негативні чинники зменшили посівні площі та валовий збір зернових культур, вони не досягли рівня довоєнного часу [12, с. 101].

Отже, Україна в 2024 році експортувала на зовнішні ринки аграрної продукції загальним обсягом 24,5 млрд дол (це 59% загального експорту товарів) і це другий результат після показаного історичного рекорду у 2021 році (27,7 млрд дол). У ваговому вираженні експорт сягнув 131,2 млн т, це на 30,8 млн т більше (зросло на 30,8%). Названих результатів було досягнуто завдяки нормалізації роботи морських портів України. Так, у 2023 році Україна експортувала морським шляхом 54,8 млн т продукції, а у 2024 року – 87,2 млн т. В загальному транспортування товарів трансформувалося не лише кількісно, а й якісно. Зупинимося на ключових фактах [26]:

- найбільша питома вага припадає на групу соняшникової олії – 21% (експортований обсяг 6 млн т на 5,1 млрд дол).

- на другій позиції кукурудза – 21% (експортований обсяг 29,6 млн т на суму 5 млрд дол).

- третя позиція за пшеницею – 15% (експортований обсяг 20,6 млн т на суму 3,7 млрд. дол).

- іншими лідерами є ріпак – 7% (3,8 млн т на 1,8 млрд дол), соя – 5% (3,4 млн т на 1,3 млрд дол), макуха і залишки, одержані під час добування рослинних жирів і олій – 4% (4,7 млн т на 1 млрд дол).

- частка м’яса та їстівної продукції свійської птиці дорівнює 4%, їх експортовано обсягом 447 000 т на суму 958 млн дол, ячмінь (3,3 млн т на 557 млн дол) та цукор (746 000 т на 418 млн дол) – частка по 2%.

За результатами 2025 року Україна експортувала аграрної продукції на суму 22,53 млрд дол, це на 8,8% або на 2,15 млрд дол менше за показники 2024 року. Частка АПК у загальній структурі товарного експорту у 2025 році склала 56,1% [19].

Основні ключові характеристики експорту аграрної продукції у 2025 році [35]:

- 2025 рік показав зменшення ролі агропромислового комплексу, тому що показники цього року виявилися нижчими за 2023 рік, коли аграрна продукція

сформувала 61% експорту, хоча галузь продовжує забезпечувати значну частину експортних надходжень.

- Зміни у торгівлі з ЄС. Питома вага країн ЄС у загальній структурі вітчизняного аграрного експорту впала до 47,5% (у 2022–2024 роках понад 50%). Грошовий вимір експорту аграрної продукції до країн ЄС – 10,7 млрд. дол.

- Позначення на динаміці експорту змін логістичних транспортних маршрутів, посилення системи регуляторних обмежень на європейському ринку, загальне уповільнення масштабів торгівлі.

- Сальдо торгівлі аграрною продукцією з країнами ЄС скоротилося до 6,1 млрд дол з 8,9 млрд дол у 2024 році.

- Зростання обсягів імпорту аграрної продукції на фоні падіння експорту. Так, у 2025-му Україна ввозила аграрної продукції на $8,75 млрд дол – це максимальний показник протягом п’яти років.

- Питома вага аграрної продукції у загальному імпорті є стабільною – знаходиться на рівні 10,8%, у грошовому вираженні витрати на імпорт харчових товарів зростають. Практично 53% аграрного імпорту або 4,6 млрд дол припало на партнерів з ЄС.

Отже, аграрна галузь України залишається однією з провідних складових національної економіки та відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави. Незважаючи на складні умови воєнного часу, аграрний сектор демонструє здатність до адаптації та розвитку.

2.2. Вплив аграрного експорту на економіку України

Нагадаємо, що вітчизняний аграрний сектор і надалі продовжує показувати помітну стійкість та високу адаптивність до дії ризиків, передусім пов’язаних із воєнним часом. На фоні постійних атак з боку агресора, що знищують інфраструктуру аграрного сектора та провокують продовольчу

кризу, Україна ефективно забезпечує внутрішню продовольчу безпеку і продовжує зміцнювати власні позиції на міжнародному продовольчому ринку.

Аграрний експорт регулюється низкою нормативно-правових документів, що регулюють правила виробництва, сертифікацію, митне оформлення та міжнародну торгівлю сільськогосподарською продукцією. Основні напрями регулювання:

- Визначення вимог до якості та безпечності продукції, які повинні відповідати національним і міжнародним стандартам.

- Регулювання митних процедур, порядку декларування та оформлення експортних операцій.

- Встановлення санітарних і фітосанітарних вимог для захисту здоров'я людей, тварин і рослин.

- Ліцензування та сертифікація окремих видів продукції, якщо це передбачено законодавством.

- Застосування міжнародних торговельних угод, які визначають умови доступу української продукції на зовнішні ринки.

- Підтримка експортерів через державні програми та механізми стимулювання експорту.

- Гармонізація українського законодавства з нормами ЄС, що сприяє розширенню доступу до європейського ринку.

Ринок аграрного експорту України дуже концентрований, на ньому лідирують великі агрохолдинги (Kernel, МНР), значну частку займають міжнародні трейдери (ADM, Cargill, Louis Dreyfus, Bunge; ключові товари: зерно та соняшникова олія (понад 70% експорту). Структурно агрохолдінги спеціалізуються на певних групах товарного експорту: Kernel – олія, зерно; МНР – м’ясо птиці, ADM – зерно, Cargill – зерно, олійні культури, Louis Dreyfus – зерно, Bunge / Viterra – олія, зерно, НІБУЛОН – зерно, логістика.

Міністерство аграрної політики інформувало, що станом на 29 листопада 2024 року аграрії зібрали 73,6 млн т сільськогосподарської продукції із загальної площі 19,5 млн га. У 2025 році обсяг виробництва аграрної продукції

в Україні показав зниження на 6,8 % порівняно з 2024 р. Виробництво в галузі рослинництва зменшилось на 7,5 %, тваринництва – на 4,1 % (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Показники зібраного врожаю в Україні у 2024-25 рр.

Вид продукту	2024 р.	2025 р.
Зернові культури	53,9 млн т	60,79 млн т
Олійні культури	19,7 млн т	10,19 млн т
Кукурудза	24,2 млн т	30,68 млн т
Пшениця	22,4 млн т	23,27 млн т
Ріпак	3,5 млн т	3,2 млн т
Просо	161,3 тис. т	59,3 тис т
Гречка	131,7 тис. т	70,8 тис т
Ячмінь	5,2 млн т	5,6 млн т
Соя	4,5 млн т	4,95 млн т

Джерело: складено за: [27]

Завдяки функціонуванню Чорноморського коридору, який забезпечують ЗСУ, українські аграрії можуть отримувати прибуток від усіх видів зернових, оскільки мають змогу реалізовувати вирощений врожай, виходячи зі сформованої ринкової кон’юнктури, а не з фізичної можливості здійснювати експортні поставки. Також триває робота з міжнародними партнерами з питань розширення збуту продукції різних товарних позицій, зокрема продукції птахівництва, живої великої та дрібної рогатої худоби, яловичини та свинини, молока та молочних продуктів, меду, яблук, лохини і черешні, гороху та квасолі, цибулі, пшеничного борошна, риби та рибопродуктів тощо. Динаміка аграрного експорту України представлена на рис. 2.3

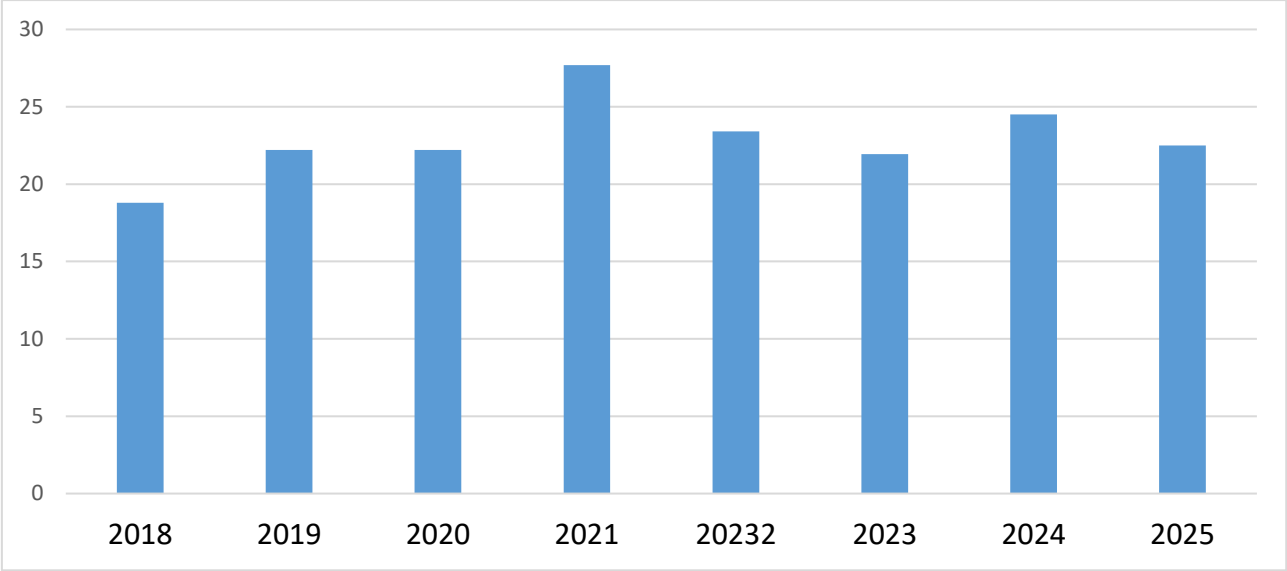

Рис. 2.3. Динаміка аграрного експорту України у 2020–2024 рр.

Джерело: складено за: [21]

Пряма залежність вітчизняної економіки від аграрного експорту може бути підтверджена шляхом застосування інструментарію кореляційно-регресійного аналізу. У роботі була побудована економетрична модель залежності ВВП від показника експорту аграрної продукції. Для розрахунків було використано статистичні дані по Україні за 2013-2025 рр. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Статистичні показники для проведення кореляційно-регресійного аналізу

Роки	ВВП України, млн дол США	Загальний обсяг українського аграрного експорту млрд дол США
2013	183310	17,3
2014	131805	16,7
2015	90615	14,6
2016	93270	15,3
2017	112154	17,9
2018	130832	18,8
2019	153781	22,3
2020	155582	22,2
2021	199770	27,7
2022	161990	23,4
2023	181220	21,9
2024	190740	24,5
2025	207000	22,53

Джерело: складено за: [21; 23]

Лінійна регресійна модель відображає залежність ВВП України від надходжень від експорту товарів:

$$Y = -9827 + 7995{,}4\ X, \qquad (2.1)$$

де Y – ВВП, X – надходження від аграрного експорту товарів.

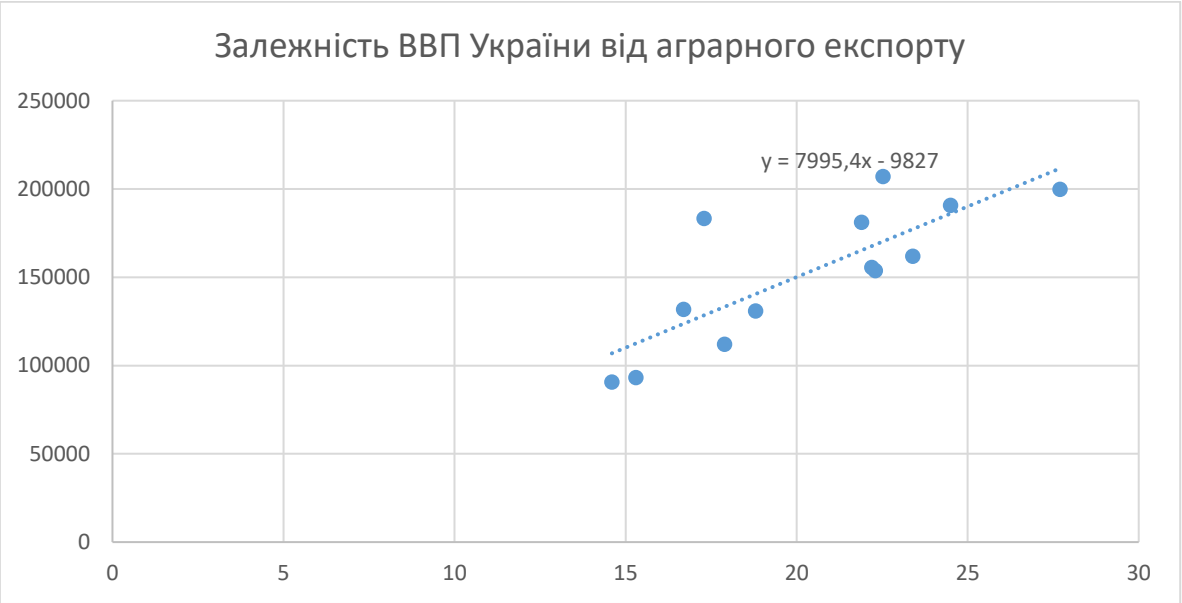

Рис. 2.4. Залежність ВВП України від аграрного експорту

Інтенсивність зв'язку між змінними, включеними в модель регресії, вимірюється коефіцієнтом кореляції, значення якого 0,8, що вказує на наявність між змінними тісного прямого зв'язку. Коефіцієнт детермінації показує, що 64% залежної змінної пояснюється впливом незалежної змінної. Перевірка достовірності регресійної моделі та коефіцієнта кореляції на основі критерію Фішера дає підстави зробити висновок про адекватність моделі, оскільки спостережуване значення F-статистики 19,64 є більшим від табличного при рівні 0,05. Незалежна змінна, включена в модель, є статистично значимою (значення t-статистики 4,43 є більшим від табличного при рівні 0,01).

Таким чином, на основі розрахунків, проведених для статистичних даних України, можемо стверджувати, що зростання надходжень від експорту

товарів на 1 млрд. дол. США безпосередньо призводитиме до зростання ВВП на 7995,4 млн. дол. США.

Висновки до розділу

В умовах війни виробники аграрної продукції в Україні працюють у складних обставинах, намагаючись зберегти як виробництво, так і експорт продукції. Майбутнє відновлення роботи потребуватиме як вагомих ресурсів, так і тривалого часу. Аграрний експорт регулюється сукуністю нормативно-правових документів як національного, так і міжнародного рівня.

Загальний обсяг українського аграрного експорту у 2025 році склав 22,53 млрд. дол США. Попри падіння на 8,8% порівняно з 2024 роком, аграрний сектор зберігає позицію драйвера національної економіки, формуючи 56,1% загального товарного експорту країни. В період повномасштабного військового вторгнення протягом 2022-2024 рр. частка аграрної продукції знаходилася у коридорі 33%-36% від загального обсягу експорту товарів. Ринок аграрного експорту України є доволі концентрованим, на ньому лідирують великі агрохолдинги, також значну частку займають міжнародні трейдери.

В результаті проведення економіко-математичного аналізу втсновлено, що зростання надходжень від експорту аграрних товарів на 1 млрд. дол. США безпосередньо призводитиме до зростання ВВП України на 7995,4 млн. дол. США.

РОЗДІЛ 3
СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Напрями подолання проблем розвитку аграрного експорту

Окрім проблем розвитку аграрного сектору, пов'язаних із російсько-українською війною, існують і інші. Розглянемо їх більш детально Отже, сьогодні основними проблемами розвитку аграрного експорту України є:

1. Воєнні ризики та безпекові загрози, зокрема такі як руйнування сільськогосподарської та транспортної інфраструктури, мінування земель, ризики для роботи портів і логістичних маршрутів. Криза, спровокована війною, проявилася у зменшенні посівних площ, зниженні темпів експорту, фінансових і кадрових проблемах. Але міжнародна підтримка та внутрішні адаптаційні зусилля допомогли уникнути колапсу внутрішнього продовольчого ринку та підтримати продовольчу безпеку. Стосовно експортної діяльності аграрного сектору, то він залишається чинником валютних надходжень. В умовах блокади чорноморських портів, вітчизняна аграрна галузь змогла адаптуватися через використання дунайських портів, діючих залізничних та автомобільних маршрутів за підтримки ЄС у межах угоди "Солідарні шляхи" [13].

2. Логістичні труднощі – це обмежені можливості перевезення продукції залізничним, автомобільним та річковим транспортом, а також високі транспортні витрати. Російські атаки, здійснені по критичній інфраструктурі, порушили енергетичну систему, залізничні сполучення і морські порти. Ці транспортні вузли функціонують на межі перевантаження, а інфраструктурні пошкодження і відключення електроенергії формують атмосферу невизначеності. Залізничний транспорт не може забезпечити належної кількості вагонів, морські порти очікують відновлення, а автомобільний

транспорт не може належним чином компенсувати нестачу залізничних перевезень, і це ускладнює експортін поставки [36].

3. Залежність від експорту сировини та недостатній розвиток переробної промисловості – обмежені обсяги експорту готової продукції з високою доданою вартістю, значна частка зернових та олійних культур у структурі експорту знижує додану вартість і доходи виробників. Це створює структурну вразливість економіки через цінові коливання, втрату додаткової вартості та залежність від міжнародної логістики [20]. Але, експерти наголошують на поступовій трансформації структури експорту аграрної галузі. Так, вітчизняний аграрний експорт змінює структуру на користь продукції з доданою вартістю. Нині 57% аграрного експорту складають продукти переробки і частка сировини знизилася до 43% [19].

4. Конкуренція на світових ринках – посилення позицій великих експортерів аграрної продукції, таких як США, Бразилія та Аргентина. Міністр економіки, довкілля та сільського господарства інформував, що в стратегічній перспективі Україні складно буде конкурувати з такими країнами, як Бразилія чи Аргентина за рахунок нарощування обсягів виробництва або зниження собівартості. За таких умов конкурентними перевагами повинні бути інновації, технології та адаптація до новітніх викликів. Майже 37% вітчизняних виробників почали використовувати супутниковий та дроновий моніторинг, а в окремих технологічних напрямах вітчизняні аграрії показують вищі результати, ніж в ЄС [24].

5. Торговельні обмеження на зовнішніх ринках – квоти, митні бар'єри, санітарні та фітосанітарні вимоги окремих країн. Польща, Угорщина та Словаччина продовжують використання односторонніх обмежень на імпорт окремих позицій вітчизняної аграрної продукції в умовах дії Угоди про глибоку та всеохоплюючу зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. 14 жовтня 2025 року Україна та ЄС прийняли рішення скасувати частину тарифів і збільшити

квоти на експорт аграрної продукції з України. Оновлена торговельна угода між Україною та ЄС вступила в дію 29 жовтня [7].

Україна зі свого боку, на думку науковців ЛТЕУ, має модернізувати митну політику та митну систему. Україні слід інкорпорувати світові підходи до своєї повоєнної програми модернізації у трьох вимірах: правовому (гармонізація з acquis ЄС), інституційному (підготовка до Митного органу ЄС) і технологічному (Єдине вікно, AI-профілювання ризиків) [28].

Рис. 3.1. Проблеми розвитку аграрного експорту України

Джерело: складено за: [13; 17; 24; 27; 34]

6. Нестабільність світових цін – коливання цін на аграрну продукцію впливають на експортні доходи та фінансову стійкість виробників. Головні причини цінової нестабільності обумовлені світовими коливаннями попиту і пропозиції, зокрема ціни на зернові (пшениця, кукурудза) та олійні (соняшник) сильно залежать від погодних умов у країнах-конкурентах, змін торгової політики великих імпортерів (зокрема Китаю) та геополітичних шоків. Також на ціновій нестабільності відображається висока собівартість ресурсів, тобто

ціни на паливо, електроенергію та дефіцит мінеральних добрив змушують аграріїв скорочувати витрати, що знижує врожайність та обсяги експорту [1].

7. Фінансові труднощі аграрних підприємств – нестача інвестицій, обмежений доступ до кредитування та зростання виробничих витрат. Результати аналізу діяльності аграрних компаній показує, що більшість з них мають проблеми ефективного формування фінансових ресурсів та оптимізації їх структури, а також їхні фінансові ресурси обмежені через зниження прибутковості [6].

Отже, криза в аграрному секторі країни, спричинена російською військовою агресією, характеризується багатовимірним характером і позначається не лише на Україні, але й на глобальному рівні, йдеться про наступне [5]:

1. Втрата вільного доступу до земель сільськогосподарського призначення. Так, втрачено доступ до майже 20% своїх сільськогосподарських угідь через окупацію та бойові дії, що обумовило істотне скорочення посівних площ і падіння обсягів виробництва аграрної сільськогосподарської продукції.

2. Падіння врожайності. У 2022 році через російсько-українську війну та несприятливу погоду врожайність зернових культур знизилася до 56 млн тон, хоча далі ситуація покращувалася, але не досягла довоєнного показника.

3. Порушення логістичних ланцюгів. Блокування портів Чорного моря ускладнило експорт аграрної продукції, призвело до накопичення обсягів зерна всередині країни, падіння цін та втрати доходів від експорту.

4. Аграрний сектор переживає складні умови, але підтримка з боку ЄС у вигляді надання торговельних преференцій дало можливість стабілізувати експортну діяльність. Переважно експорт до ЄС – це зернові культури, олії та жири, олійні культури, залишки і відходи харчової промисловості.

5. Фінансові труднощі для аграріїв. Війна загострила питання різкого зростання обсягів виробничих витрат, передусім на пальне, добрива та засоби захисту рослин. Ускладнилися аспекти доступу до системи фінансування і страхування через значні воєнні ризики.

6. Проблема поточного та майбутнього розмінування. На деокупованих територіях спостерігається потреба у розмінюванні земель сільськогосподарського призначення. Землі, що потребують розмінування, оцінюються майже у півмільйона гектарів.

7. Загострення глобальної продовольчої безпеки. Україна залучена до питання вирішення продовольчої безпеки як один із найбільших експортерів зерна та олійних культур. Відповідно скорочення вітчизняного експорту стимулює зростання світових цін на категорії продовольства.

8. Структурні трансформації в аграрному секторі. Криза, спровокована війною, призвела до структурних змін, коли аграрії переорієнтовуються на культури з вищою доданою вартістю та меншим виробничим циклом.

9. Адаптація та інновації. Аграрний сектор має демонструвати адаптивність до нових складних умов. Для цього використовуються нові підходи до управління ризиками, вибудовуються альтернативні транспортно-логістичні маршрути.

10. Підтримка на національному та міжнародному рівнях. Уряд України ініціював низку програм для підтримки аграрного сектору, включно із пільговим кредитуванням та компенсацією за втрачене майно. Міжнародні партнери зі свого боку надають фінансову та технічну допомогу вітчизняному аграрному господарству.

Отже, криза аграрної галузі, спричинена російською агресією, відзначається довготривалими наслідками не тільки для економіки України, але й для глобальної продовольчої системи. Подальше відновлення та розвиток вітчизняного аграрного сектора залишається критично важливим і потребує системних узгоджених зусиль з боку держави, бізнесу та міжнародної спільноти. Розвиток аграрного експорту в Україні стикається з низкою критичних викликів: логістичними обмеженнями, кадровим дефіцитом, торговельними бар’єрами та наслідками бойових дій. Також має місце дисбаланс у вигляді переважання сировини над готовою продукцією з вищою доданою вартістю. Подолання цих проблем потребує розвитку логістичної

інфраструктури, підтримки аграрного бізнесу, розширення ринків збуту та збільшення частки продукції глибокої переробки в експорті України.

3.2. Перспективи розвитку аграрного експорту України

До війни аграрний сектор України забезпечував понад 17% зайнятості, внесок до ВВП складав майже 8% за даними ОЕСР. Але війна спричинила, як ми вже зазначали, дефіцит кадрових ресурсів, замінування земель, руйнування об'єктів інфраструктури. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН оприлюднила інформацію, що 53% підприємств змінили операційні рішення. Дефіцит праці й ризики безпеки залишаються головними обмеженнями для розвитку аграрної сфери.

Досягненням розвитку аграрного експорту є зростання частки продукції з доданою вартістю. На теперішній час вітчизняні компанії поступово переходять від експорту сировини до виробництва та продажу готової харчової продукції, що загалом сприяє збільшенню обсягів прибутків і створенню нових робочих місць. Важливим досягненням є також запровадження сучасних технологій. Аграрні підприємства інтенсивно використовують цифрові системи управління, GPS-навігацію, безпілотні літальні апарати, автоматизовану техніку та елементи точного землеробства, що дозволяє підвищувати продуктивність і ефективність використання ресурсів.

Слід відзначити переорієнтацію зовнішньої торгівлі на нові ринки збуту, яка відбувається через зміни умов торгівлі з ЄС, тому українські виробники активніше розвивають експорт до країн Азії, Близького Сходу та Африки. Актуальним викликом залишаються наслідки війни, мінування земель, руйнування інфраструктури, кліматичні зміни та нестабільність світових ринків. Але аграрний сектор залишається вагомим джерелом валютних надходжень і забезпечує понад половину українського експорту.

Отже, основними тенденціями розвитку аграрної галузі України є технологічна модернізація, збільшення обсягів переробки

сільськогосподарської продукції, диверсифікація експортних ринків, підвищення ефективності виробництва та адаптація до сучасних економічних і воєнних викликів.

Проведений вітчизняними фахівцями СВОТ-аналіз аграрної галузі показує, що природні та людські ресурси продовжують залишатися значним активом, але процес їх реалізації обмежується структурними бар'єрами, такими як безпека, фінансування, інфраструктура. Можливості подальшого розвитку пов'язані із європейською інтеграцією логістичних мереж і практичним впровадженням нових технологій, що допоможе сформувати зміну моделі розвитку від екстенсивної до інноваційної. Загрози для розвитку аграрної галузі є переважно екзогенними, тому політика на державному рівні повинна концентруватися на застосуванні інструментів пом'якшення сили впливу, зокрема страхування ризиків, гарантії кредитів, стратегічні запаси ресурсів. Підсилити конкурентні переваги можуть інституційні механізми, такі як демінування, фінансування, прозорий земельний ринок, модернізована логістика та цифровізація, що дасть можливість зміцнити потенціал аграрного сектору на засадах стійкого зростання та вирішення завдань післявоєнного відновлення [14].

Розвиток аграрного експорту України буде розвиватися на засадах реалізації експортної політики країни. Наголосимо, що Кабінет Міністрів України ухвалив Експортну стратегію України на період до 2030 року. Згаданий програмний документ регламентує основні напрями розвитку вітчизняного експорту в час війни, повоєнного відновлення та інтенсифікації процесів європейської інтеграції. Загалом документ орієнтований на забезпечення стійкості національної економіки, її інноваційно-технологічне оновлення та перехід до реалізації моделі розвитку на принципах експортоорієнтованого зростання.

Стратегія сфокусована на нарощуванні виробництва та експорту продукції з високою доданою вартістю, зміцнення конкурентоспроможності вітчизняних компаній на міжнародному рівні, а також посилення участі малого

і середнього бізнесу у зовнішньоекономічній діяльності. Стратегія передбачає три стратегічні цілі: зростання виробництва експортоспроможних товарів, удосконалення структури експорту, підвищення доданої вартості експортних продуктів; підтримка сприятливих передумов для здійснення експортної діяльності; посилення державних спроможностей, інституцій та інструментів для підтримки експорту [18].

Іншим документом, який стає основою розвитку аграрного експорту України, є План відновлення України на період 2022–2032 рр., згідно якого ключова місія відновлення України – це “Сильна європейська країна – магніт для іноземних інвестицій”. Документ призначений сприяти прискоренню економічного зростання на засадах сталого розвитку, ним регламентовано перелік національних програм, що сприяють досягненню передбачених результатів. В межах програми “Розвиток секторів економіки з доданою вартістю” пропонуються проекти, що стосуються сфери сільського господарства, їх реалізація потребуватиме інвестицій розміром 36,6 млрд. дол. США [9].

Майбутнє аграрного експорту зосереджене на переході від сировинної моделі до глибокої переробки. Ключовими трендами є експорт продукції з високою доданою вартістю, посилення європейського інтеграційного вектора, цифровізація ланцюгів постачання та розвиток страхування воєнних ризиків. Стратегія розвитку аграрного експорту України має бути пов’язана з подальшим зміцненням позицій країни на світових ринках продовольства. Основними тенденціями стануть диверсифікація ринків збуту, впровадження сучасних агротехнологій та поглиблення інтеграції до європейського ринку. Важливими чинниками стануть модернізація логістичної інфраструктури, адаптація до стандартів ЄС, цифровізація агровиробництва та розвиток екологічно безпечного виробництва.

Перспективи розвитку аграрного експорту України залишаються також значними через потужний природно-ресурсний потенціал, вигідне географічне розташування та високу конкурентоспроможність української

аграрної продукції на міжнародних ринках. Основними перспективами, на нашу думку, є такі (рис. 3.2):

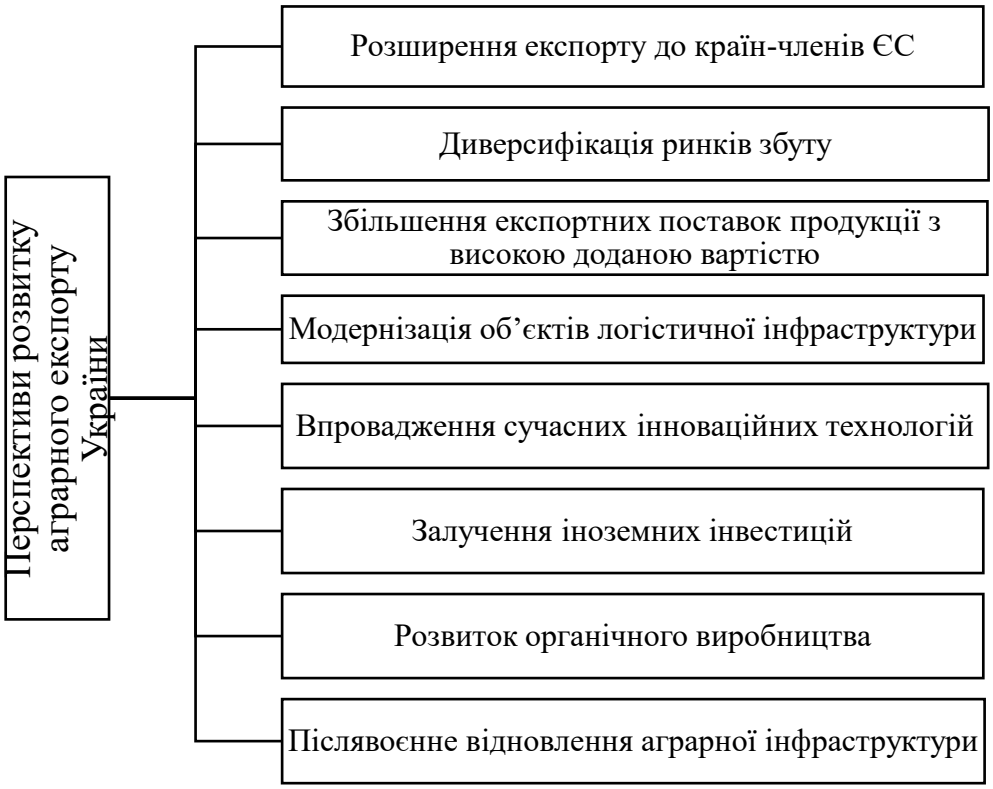

Рис. 3.2. Перспективи розвитку аграрного експорту України

Джерело: складено за: [9; 14; 18; 24]

- Розширення експорту до країн-членів ЄС шляхом зміцнення співпраці з європейськими партнерами, поглиблення європейської інтеграції та гармонізації вітчизняних стандартів із чинними європейськими вимогами.

- Диверсифікація ринків збуту завдяки формуванню торговельних зв'язків із країнами інших регіонів, зокрема Азії, Африки та Близького Сходу.

- Збільшення експортних поставок продукції з високою доданою вартістю, передусім продуктів харчування, олійно-жирової продукції та товарів глибокої переробки.

- Модернізація об'єктів логістичної інфраструктури та розбудова альтернативних транспортних коридорів для забезпечення стабільності і ритмічності експортних поставок.

- Впровадження сучасних інноваційних технологій у сільському господарстві для сприяння підвищенню продуктивності та якості виробленої продукції.

- Залучення іноземних інвестицій у пріоритетні напрями аграрного сектору та переробної промисловості.

- Розвиток органічного виробництва, попит на яке неухильно зростає на вітчизняному та світовому ринку.

- Післявоєнне відновлення аграрної інфраструктури, що дозволить стабілізувати як обсяги виробництва, так і експорту.

Таким чином, за умови подолання воєнних викликів і проведення структурних реформ Україна має високі шанси зміцнити свої позиції як одного з провідних світових експортерів аграрної продукції та збільшити внесок аграрного сектору в економічний розвиток держави.

У продовження зазначимо, що для вирішення логістичних проблем доцільно реалізовувати системні реформи та вкладати інвестиції для відновлення інфраструктури, модернізації портів і залізничного сполучення, що потребує часу та фінансових ресурсів [36].

Іншим важливим напрямом протидії військовим ризикам в аграрній сфері є запровадження системи агрострахування. В умовах бойових дій потрібен комплексний підхід до захисту аграріїв, тут йдеться не лише про прямі втрати врожаю, а й про руйнування інфраструктури, загибель тварин, руйнування приміщень, складів і техніки. У 2023 році уряд України спільно з Європейським банком реконструкції та розвитку, Міжнародною фінансовою корпорацією та іншими страховими компаніями запровадив низку пілотних проєктів зі страхування врожаю та майна аграрних підприємств. Програми такого типу передбачають так зване спільне фінансування, коли певна частина страхових премій покривається або державою або чи міжнародними інституціями, що підвищує доступність страхованих полісів для багатьох аграріїв.

Світовий досвід доводить, що агрострахування є одним із найбільш ефективних інструментів управління ризиками в аграрному господарстві, передусім в період воєнних конфліктів та дії глобальних криз, що є цінним для України. Запровадження такої системи в Україні дозволить зменшити залежність виробників від державних субсидій, сформувати стабільний механізм розподілу ризиків, а також інтегрувати Україну у міжнародну практику управління аграрними ризиками [13].

Отже, за умови подолання воєнних викликів аграрний експорт і надалі залишатиметься одним із ключових джерел валютних надходжень та економічного зростання України.

Висновки до розділу

Основні проблеми розвитку аграрного експорту України: воєнні ризики та безпекові загрози, логістичні труднощі, залежність від експорту сировини та недостатній розвиток переробної промисловості, конкуренція на світових ринках, торговельні обмеження на зовнішніх ринках, нестабільність світових цін, фінансові труднощі аграрних підприємств.

Перспективи розвитку аграрного експорту України: розширення експорту до країн-членів ЄС, диверсифікація ринків збуту, збільшення експортних поставок продукції з високою доданою вартістю, модернізація об’єктів логістичної інфраструктури, впровадження сучасних інноваційних технологій, залучення іноземних інвестицій, розвиток органічного виробництва, післявоєнне відновлення аграрної інфраструктури.

В умовах війни також актуальним стає запровадження апробованої на світовому рівні гібридної моделі агрострахування, яка поєднує державне співфінансування премій, участь міжнародних інституцій і приватних страхових компаній.

ВИСНОВКИ

Важливість міжнародної, зовнішньої торгівлі та експортної діяльності обґрунтовується положеннями різних теорій, зокрема теорії абсолютних переваг (країна експортує товари, які вона може виробляти ефективніше, ніж інші країни); теорії порівняльних переваг (країна спеціалізується на тих товарах, де її витрати стають відносно нижчими); теорії факторних переваг (країна експортує товари, для виробництва яких вона має найбільше ресурсів); теорія життєвого циклу продукту (нові товари спочатку виробляються та продаються в одній країні, а потім їх виробництво переноситься на території інших); теорії конкурентних переваг (експорт залежний також від інновацій, технологій, якості управління та конкуренції); новій теорії міжнародної торгівлі (країни можуть експортувати подібні товари завдяки ефекту масштабу та спеціалізації виробництва).

Міжнародна торгівля є системою товарно-грошових відносин між державами, яка базується на міжнародному поділі праці та дозволяє країнам ефективно використовувати свої ресурси, розширювати ринки збуту та задовольняти потреби населення. Основні аспекти міжнародної торгівлі охоплюють ключові складові, які визначають правила та ефективність ведення бізнесу за кордоном: організаційні методи, економічні моделі, нормативне регулювання, логістику та фінанси. Сучасні тенденції міжнародної торгівлі включають цифровізацію, зростання частки торгівлі послугами та посилення екологічних вимог (зелений перехід) до виробленої продукції.

Сучасні конкурентні переваги аграрного експорту України базуються на унікальному природно-ресурсному потенціалі, низькій собівартості виробництва та швидкій цифровізації сектору. Історично конкурентоспроможність України будувалася на ресурсно-орієнтованій моделі (експорт сировини) і пройшла шлях від регіонального постачальника сільськогосподарської сировини до одного з ключових учасників світової продовольчої торгівлі. Поштовхом для активізації експорту аграрної продукції

на європейські ринки стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та створення Зони вільної торгівлі. Проте повномасштабна війна від 2022 року сформувала низку значних проблем для міжнародних поставок через блокування морських портів і руйнування об'єктів транспортної і логістичної інфраструктури.

Загальний обсяг українського аграрного експорту у 2025 році склав 22,53 млрд. дол США. Топ-5 експортних товарів: соняшникова олія, кукурудза, пшениця, соєві боби та м'ясо птиці. На тлі змін логістики та регуляторних обмежень, фокус ринків дещо змістився: ЄС залишається головним партнером, але його частка скоротилася до 47,5%. Зросла частка країн Азії, Африки та Близького Сходу, основними покупцями зерна виступають Туреччина, Єгипет, Італія, Іспанія та Алжир.

На динаміці експорту позначаються зміни логістичних транспортних маршрутів, посилення системи регуляторних обмежень на європейському ринку, загальне уповільнення масштабів торгівлі. Але аграрна галузь України залишається провідною складовою національної економіки та сприяє стабілізації продовольчої безпеки держави. Незважаючи на складні умови воєнного часу, аграрний сектор демонструє здатність до адаптації та розвитку. В результаті проведення економіко-математичного аналізу втсновлено, що зростання надходжень від експорту аграрних товарів на 1 млрд. дол. США безпосередньо призводитиме до зростання ВВП України на 7995,4 млн. дол. США.

Поточна криза аграрної галузі, спричинена військовою російською агресією, показує довготривалі наслідки не лише для економіки України, але й для глобальної продовольчої системи. Аграрна криза в час війни проявилася у втраті вільного доступу до земель сільськогосподарського призначення, падінні врожайності, порушенні логістичних ланцюгів, фінансових труднощах для аграріїв, проблемах поточного та майбутнього розмінування, загостренні глобальної продовольчої безпеки, структурних трансформаціях в аграрному секторі тощо.

Вирішення експортної кризи в аграрному секторі України базується на декількох ключових напрямках, спрямованих на оптимізацію логістики та розширення ринків збуту. Аграрний сектор демонструє адаптивність до нових складних умов шляхом розробки нових підходів до управління ризиками, реалізації альтернативних транспортно-логістичних маршрутів. Вагомого значення набуває підтримка на міжнародному рівні у вигляді фінансової та технічної допомоги вітчизняному аграрному господарству.

Україна має значний потенціал для розвитку аграрного експорту завдяки потужній ресурсній базі та високій конкурентоспроможності аграрного сектору. Водночас для зміцнення позицій на світових ринках необхідно розвивати переробку продукції, модернізувати логістику, диверсифікувати ринки збуту та підвищувати стійкість галузі до зовнішніх ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграрії можуть втратити до $5 млрд цього року через нестачу добрив. URL: https://borgexpert.com/news/ahrarii-mozhut-vtratyty-do-5-mlrd-tsoho-roku-cherez-nestachu-dobryv.

2. Амонс С. В., Красняк О. П. Екологізація аграрного виробництва як основа формування системи продовольчої безпеки України. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск № 47. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2128.

3. Белінська Г., Захарєнков Є. Економічні потрясіння в умовах глобалізації як причина трансформації світопорядку. *Економіка та суспільство*. 2025. №73. https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5918

4. Бойко І. Екомито CBAM вдарило по експорту сталі з України: у ЄС починають усвідомлювати наслідки, – Politico. URL: https://www.unian.ua/economics/other/ekomito-cbam-vdarilo-po-eksportu-stali-z-ukrajini-u-yes-pochinayut-usvidomlyuvati-naslidki-politico-13352856.html.

5. Бондаренко С., Нікішина О., Зеркіна О., Шапошніков В. Трансформація аграрного експорту України в умовах російської військової агресії: структурні зміни, адаптивні механізми та глобальні наслідки. Journal of Scientific Papers "Social Development and Security", 2024. Vol. 14. № 3. С. 116-142. URL: https://pdfs.semanticscholar.org/6281/ff10928c7703cdf62a132b366cf4880f173b.pdf.

6. Бровко Л. І., Водолазська О. А., Ісмайлова С. І. Формування фінансових ресурсів аграрних підприємств України в умовах воєнних дій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. №22. С. 118-123. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/2556/2592.

7. Всупереч угоді про вільну торгівлю. Імпорт української агропродукції продовжують блокувати три країни Євросоюзу - які саме. URL:

https://biz.nv.ua/ukr/markets/import-ukrajinskoji-agroprodukciji-yaki-krajini-yes-dosi-zaboronyayut-ukrajinski-tovari-50611384.html.

8. Дармограй Д. В. Вплив європейського зеленого курсу на трансформацію інвестиційної політики ЄС. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск № 64. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4253.

9. Добрунік Т. П., Кузнєцова О. В. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск №42. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1619.

10. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України: анадітичйни документ. К.: ГО "Ресурсно-аналітичний центр "Суспільство і довкілля", ГО "Інститут економічних досліджень та політичних консультацій" і ГО "ДІКСІ ГРУП", 2020. 74 с.

11. Зовнішня торгівля України товарами: підсумки 2025 року. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-pidsumky-2025-roku.

12. Кібальник Л. О. Черкащенко А. В. Аналіз динаміки експорту зернової продукції України в умовах сучасних викликів та загроз. *Економічний простір.* 2025. № 205. С. 97-102.

13. Костюк О. Військові ризики та продовольча безпека: роль аграрних підприємств у кризових умовах. *Економічний дискурс. Міжнародний електронний науковий журнал*. 2024. Випуск 3. С. 74-82. URL: https://ed.pdatu.edu.ua/citationstylelanguage/get/acs-nano?submissionId=349188&publicationId=388071.

14. Коханюк А. Аграрний сектор України у період війни та відновлення: економічна стійкість і структурна модернізація. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 10 (292). С. 182-190.

15. Куцик П. О., Семів С. Р., Куцик В. І., Полякова Ю. В., Шевчик Б. М. Стан, проблеми та пріоритети розвитку аграрної кооперації в Україні в

контексті викликів сучасності. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. Том1 (48). С. 282-297

16. Лавроненко Г. Сутність та принципи сталого розвитку сфери торгівлі. *Економіка та суспільство.* 2024. №64. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4399.

17. Ляховська О. Експорт сільськогосподарської продукції України: сучасні тенденції. *Економіка та суспільство*. 2025. №77. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6451.

18. Національна експортна стратегія до 2030 року: на Міжнародному торговельному форумі представлені ключові пріоритети та стратегічні цілі. URL: https://me.gov.ua/News/Detail/2eb5c34f-2957-4220-b1ab-01d27eff1a2f.

19. Офіційний сайт АПК інформ. URL: https://www.apk-inform.com/uk/news/1552368.

20. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/270062.html.

21. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://stat.gov.ua/uk.

22. Офіційний сайт Земельного фонду України. URL: https://www.zemfond.net.

23. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk.

24. Офіційний сайт AgroNews. URL: https://agronews.ua/news/ukrayina-shhoroku-vtrachaye-milyardy-cherez-eksport-agrosyrovyny.

25. Офіційний сайт UkraineInvest. URL: https://ukraineinvest.gov.ua/en/industries/agrifood.

26. Підсумки функціонування аграрного сектору України у 2024 році. URL: https://niss.gov.ua/news/statti/pidsumky-funktsionuvannya-ahrarnoho-sektoru-ukrayiny-u-2024-rotsi.

27. Підсумки функціонування аграрного сектору України у 2025 році. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/pidsumky-funktsionuvannya-ahrarnoho-sektoru-ukrayiny-u-2025-rotsi

28. Полякова Ю. В., Миронова М. І., Яремко Л. А. Світовий досвід формування митної політики як складової зовнішньої політики країни. *Сталий розвиток економіки*. 2026. № 2 (59). С. 111-118.

29. Полякова Ю. В., Шайда О. Є., Миронова М. І. Економічний розвиток та зовнішня торгівля України. *Вісник ЛТЕУ*. 2022. Вип. 70. С. 94-101.

30. Радько В. М., Темченко О. А. Рефреймінг поняття конкурентних переваг: між стабільністю та адаптивністю. *Економічний простір.* 2025. № 200. С. 90-95.

31. Савченко М. В., Приймак Є. О., Гавриш І. В. Міжнародна торгівля в контексті сталого економічного розвитку країн світу. *Бізнесінформ*. 2023. № 6. С. 40-48.

32. Саркіц О. Підсумки 2025 року для світової економіки: що реально змінило баланс. URL: https://ukranews.com/ua/publication/4616-pidsumky-2025-roku-dlya-svitovoyi-ekonomiky-shho-realno-zminylo-balans.

33. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів: переклад О. Васильєва, М. Межевікіної, А. Малівського. К.: Наш Формат, 2023. 722с.

34. Сумець С., Тиркало Ю., Попович Н., Полякова Ю. В., Крупін В. Моделювання системи управління екологічними ризиками агрохолдингів з урахуванням цінностей сталого розвитку. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2022. Volume 8. № 4. 2022. С. 244-265

35. Тарасовський Ю. Україна в 2024 році експортувала агропродукції на $24,5 млрд, що є другим результатом після рекорду 2021-го. URL: https://forbes.ua/news/ukraina-u-2024-rotsi-eksportuvala-agroproduktsii-na-245-mlrd-shcho-e-drugim-rezultatom-pislya-rekordu-2021-go-03012025-26034.

36. Українське зерно: як логістичні проблеми загрожують експорту врожаю 2025 року. URL: https://agroweek.com/agroekonomika/ukrayinske-zerno-yak-logistychni-problemy.

37. Чуніхіна Т., Корж М., Краснощок В. Міжнародна торгівля в умовах глобальних трансформацій. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 2. С. 30-48.

38. Шаламай О. Вплив міжнародної торгівлі на сталий розвиток Королівства Йорданії. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки».* 2025. №1 (115). С. 41-46.

39. Що таке CBAM ЄС? URL: https://www.sap.com/ukraine/resources/cbam-carbon-border-adjustment-mechanism.

40. Юр'єва П. Ю. Форми міжнародної торгівлі та їх еволюційна трансформація. *Економічний простір*. 2026. № 209. С. 395-401.

41. Kopp M. Understanding the Heckscher-Ohlin Model in International Trade. URL: https://www.investopedia.com/terms/h/heckscherohlin-model.asp.

42. Kopych R., Zyra J. Trading partners and output growth in Ukraine. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wroclawiu*. 2023. №67(4). 172-181 pp.

43. Krugman Paul R., Obstfeld Maurice, Melitz. Marc J. International economics : theory and policy 9th ed. p. cm. 2011: The Pearson series in economics, 736 pp.

44. Lu R. The Heckscher-Ohlin Model in Modern International Trade. Proceedings of the 3rd International Conference on Business and Policy Studies. 2024. 26-21 pp.

45. Porter M. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. USA: The Free Press, 1980. 422 p.

46. Rassekh F. Comparative advantage in Smith's wealth of nations and Ricardo's principles: A brief history of its early development. URL: https://www.researchgate.net/publication/281762549_Comparative_advantage_in_

Smith's_wealth_of_nations_and_Ricardo's_principles_A_brief_history_of_its_earl y_development.

42. Ricardo D. The Works and Correspondence of David Ricardo, ed. Piero Sraffa with the Collaboration of M.H. Dobb. Indianapolis, IN: Liberty Fund. 1951, 2005. URL: http://oll.libertyfund.org/titles/159 49.

43. Ricardo D. Principles of Political Economy and Taxation. Vol. 1. In The Works and Correspondence of David Ricardo, ed. Piero Sraffa with the Collaboration of M.H. Dobb. Indianapolis, IN: Liberty Fund. 1951, 2005. URL: http://oll.libertyfund. org/titles/11.

44. Vernon R. International Investment and International Trade in the Product Cycle. *The Quarterly Journal of Economics*. 1966. №80. 190-207 pp. URL: https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=1664606.

Додаток А

SWOT-аналіз аграрного експорту України

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Значний земельний та природно-кліматичний потенціал. Провідні позиції на світовому ринку зернових та олійних культур. Конкурентоспроможна собівартість виробництва багатьох видів продукції. Наявність досвідчених аграрних виробників та великих агрохолдингів. Високий попит на українську продукцію на міжнародних ринках.	Висока залежність від експорту сировинної продукції. Недостатній рівень переробки сільськогосподарської продукції. Логістичні проблеми та високі транспортні витрати. Залежність від зовнішньої кон'юнктури ринку. Обмежені можливості фінансування малих та середніх виробників.
Можливості (Opportunities)	**Загрози (Threats)**
Поглиблення інтеграції з ринком ЄС. Розширення експорту до країн Азії, Африки та Близького Сходу. Збільшення експорту продукції з високою доданою вартістю. Впровадження інноваційних технологій та цифровізації агросектору. Розвиток органічного виробництва та «зеленої» продукції. Залучення іноземних інвестицій у переробну промисловість.	Воєнні ризики та загрози безпеці логістичних маршрутів. Посилення конкуренції з боку інших країн-експортерів. Коливання світових цін на аграрну продукцію. Посилення торговельних бар'єрів та протекціонізму. Кліматичні зміни та зростання частоти екстремальних погодних явищ. Валютні та фінансові ризики на свтіових ринках.

Джерело: складено за: [14; 17; 24; 27]

Додаток Б

Національні та міжнародні нормативно-правові документи, які регулюють аграрний експорт

Документ	Напрям регулювання
Конституція України	Визначає загальні засади здійснення зовнішньоекономічної діяльності
Митний кодекс України	Регулює порядок митного оформлення та переміщення товарів через кордон
Податковий кодекс України	Встановлює правила оподаткування експортних операцій
Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність"	Ввизначає правові основи здійснення експорту та імпорту
Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України"	Передбачає механізми підтримки аграрних виробників та експортерів
Закон України "Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів"	Встановлює вимоги до продукції, що експортується
Закон України "Про ветеринарну медицину"	Регулює експорт продукції тваринного походження
Закон України "Про карантин рослин"	Визначає фітосанітарні вимоги до рослинної продукції
Закон України "Про зерно та ринок зерна в Україні"	Регламентує виробництво, зберігання та експорт зернових культур
Угода про асоціацію між Україною та ЄС	Встановлює умови торгівлі аграрною продукцією між Україною та Європейським Союзом

Джерело: складено за: [19; 20]

Додаток В

Прогнозні показники розвитку аграрного експорту України до 2030 року

Критерії	Показники
Загальний обсяг аграрного експорту	За прогнозами в межах нової Експортної стратегії України до 2030 року: - загальний експорт товарів і послуг має зрости до 85 млрд дол. США - аграрна продукція залишатиметься ключовою складовою експорту (одна з провідних галузей)
Структурні зміни	До 2030 року очікується: - зменшення частки сировинної продукції до 59% - зростання частки переробленої продукції з високою доданою вартістю - перехід від експорту зерна й сировини до харчових продуктів глибокої переробки, біопродуктів, агротехнологічної продукції
Якісні показники розвитку агроекспорту	Очікувані зміни: - зростання середньої ціни експорту (за рахунок переробки) - зростання частки продукції харчової промисловості - зростання органічного виробництва - зростання агроінновацій (AgTech, smart farming)
Географія експорту	- подальша переорієнтація на ринок ЄС - скорочення частки традиційних ринків СНД - розширення присутності в Близькому Сході, Азії, Африці
Ключові індикатори	- загальний експорт України -85 млрд дол - частка сировини - зниження до 59% - частка продукції з доданою вартістю- зростання - роль агросектору - один із головних драйверів експорту

Джерело: складено за: [18; 19; 22]

Додаток Г

Рейтинг найбільших експортерів аграрної продукції України

Назва компанії	Характеристики діяльності
Kernel	Найбільший аграрний експортер України (3,8 млрд дол експорту агропродукції; 9% усього товарного експорту України; 16% агроекспорту країни). Лідер у соняшниковій олії, зернових культурах, кукурудзі
МНР (Миронівський хлібопродукт)	Один із найбільших експортерів м'яса птиці. Основний напрям - курятина (до 80% експорту м'яса птиці України), а також зернові та комбікорми
ADM Ukraine	Великий трейдер зернових, експортує кукурудзу, пшеницю, олійні культури
Cargill Ukraine	Глобальний агротрейдер. Основні товари: зерно, олійні культури, харчова сировина
Louis Dreyfus Company Ukraine	Активний експортер зерна із спеціалізацією на пшениці, кукурудзі, олійних культурах
Bunge Ukraine Viterra Ukraine	Сильні позиції в соняшниковій олії, зернових у експортних потоках
Nibulon	Один із найбільших зернотрейдерів України. Власна логістика (річковий флот, елеватори)

Джерело: складено за: [19]

Додаток Д

Результати кореляційно-регресійного аналізу

Регресійна статистика	
Множинний R	0,800644
R-квадрат	0,641032
Нормований R-квадрат	0,608398
Стандартна похибка	24503,4
Спостереження	13

Дисперсійний аналіз

	df	*SS*	*MS*	*F*	*Значущість F*
Регресія	1	11794199635	11794199635	19,64336	0,001008
Залишок	11	6604582720	600416610,9		
Разом	12	18398782355			

	Коефіцієнти	*Стандартна похибка*	*t-статистика*	*P-Значення*	*Нижні 95%*	*Верхні 95%*	*Нижні 95,0%*	*Верхні 95,0%*
Y-перетин	-9827,01	37413,92948	-0,262656494	0,79767	-92174,5	72520,49	-92174,5	72520,49
Змінна X 1	7995,399	1803,982235	4,432083031	0,001008	4024,861	11965,94	4024,861	11965,94